

LÄÄNEMERESOOOME KEELTE ÕPETAMISEST

**Karjalasta Latviaan – Suomen lähi-
alueiden kielten opetuksesta. Toi-
mittaneet Marjo Mela ja Lembit
Vaba. [Helsinki:] Rozentäls-seura.
Suomi toisena kielenä -opettajat ry,
2009. 174 lk.**

Artiklikogumiku „Karjalast Lätini: Soome lähipiirkondade keelte õpetamisest” eessõnas on öeldud, et raamatus vaadel-
dakse ennekõike läänemeresooome keel-
te võõrkeelena või nn teise keelena õpe-

tamist. On ka tõsi, et neid keeli on kas-
mingil perioodil või kogu aeg õpetatud-
ki kui võõrast keelt, aga on ka aegu, kui
mõnda neist ei ole üldse õpetatud.

Raamatu temaatika on siiski laiem,
siin on ka artiklid, mis käsitlevad lää-
nemeresooome-läti seoseid, häälikuaja-
loo põhimõtteid, lähisugulaskeelte õpe-
tamise üldisemaid küsimusi ja läti kee-
le praegust seisu.

Kogumiku artiklite osa algabki Lem-
bit Vaba lühiülevaatega „Läänemere-

soome keeled *versus* läti keel” (lk 8–10; sellele eelneb lk 8 Marjo Mela väike sissejuhatus, kus läänemeresoome keelte loetelust puudub isuri keel). Artiklis on näidatud, et võrreldes leedu keelega on läti keeles ilmseid ja tugevaid läänemeresoome mõjusid, ja rõhutatud, et see kõik ei suuda kahtluse alla seada tõsiasja, et oma põhiolemuselt on läti keel ikkagi selgelt balti keel.

Seppo Suhoneni „Häälikuloo aabits” (lk 19–29) tutvustab võrdlev-ajaloolise keeleteaduse põhimõisteid, läänemeresoome keelte foneetilisi muutusi ja häälikuseadusi, nendega seotud morfoloogilisi muudatusi ning keeletüpoloogia ja läänemeresoome keelte liigendamise küsimusi.

Andrejs Veisbergsi „Läti keele muutused ja kvaliteet” (lk 138–173) tutvustab kõigepealt pärast taasiseseisvumist aset leidnud positiivseid keeleväliseid muudatusi. Lätlaste protsent ja läti keele kasutamine on kasvanud: 1985. aastal oli läti keelseid õpilasi umbes 50 %, praegu üle 75 % (Riias siiski ainult 50 %); 1985. aastal ilmus Lätis 2306 eri raamatut, neist läti keelseid vaid 1072, aastal 2003 vastavalt 2605 ja 2093; 1982. aastal oli 112 ajakirjast läti keelsed 61 ning 105 ajalehest läti keelsed 63, aastal 2003 olid aga vastavad arvud 340 ja 241 ning 250 ja 182. Samasuunalisi, peaaegu iga eluala puudutavaid andmeid leiab artiklist veel teisigi. Keelesisestest seikadest on vaadeldud ennekõike sõnavara, eriti terminoloogia muutumist ning keelehooldele probleeme, näiteks II pöördkonna verbide siirdumist osalt lühemate vormidega III pöördkonda ja selle normeerimist, konsonandivaheldusega ja -vahelduseta vormide normeerimist (nimede puhul ja semantilistel põhjustel on vahelduseta vormid sageli üldaktsepteeritud, nt *Valdis* : genitiiv *Valda*, mitte häälikuseaduslik *Valža*; mute 'suu' : *mutu* 'suude', mitte häälikuseaduslik *mušu*, vrd *muša* 'kärbes' : *mušu*

'kärbeste', aga mitmel muul juhul, näiteks esteetilistel kaalutlustel välditava vahelduseta vormide suhtes ei ole alati üksmeelele jõutud).

Lembit Vaba annab artiklis „Lähisugulaskeelte õpetamisest” (lk 11–18) raamatu põhiteemale ka lühikese teoreetilise sissejuhatuse, lähtudes ennekõike tähelepanekutest, mis tal on kogunenud Tampere Ülikoolis peamiselt soomlastele eesti keelt õpetades. Kirjutises arutletakse õppimismotiivide, õpetamismeetodite ja õpikute üle, eriti aga keelte sarnasusest tulenevate positiivsete ja negatiivsete tegurite üle, rõhutades, et kindlasti tuleb lähisugulaskeelte õpetamisel võtta arvesse keeleajalugu, mis on aga tänapäeval kahjuks peaaegu täiesti kõrvale jäetud, näiteks soome keele õpetamisel suhtuvat sellesse lausa üleolevalt, pidades seda asjatuks lisakoormaks (vt eessõna lk 7).

Marjo Mela artiklist „Soome keele kui teise keele õpetamisest” (lk 30–36) selgub, et soome keele võõrkeelena õpetamisest hakati otseselt kõnelema 1970. aastatel, kui Soome saabus Tšiili pagulasi. Ka Soome rootsikeelsetes koolides alustati soome keele süstemaatilist õpetamist võrdlemisi hilja, alles XX sajandi algusest, aga seda ei ole käsitletud muust soome keele õpetamisest lahus ega koolitatud selleks ka eraldi õpetajaid. 1980. aastatel tuli Soome Vietnami põgenikke ja 1990. aastail, kui saabus arvukamalt ingerlasi, vene-lasi ja eestlasi, hakati kõrgkoolides ette valmistama soome keele kui võõrkeele õpetajaid. Vastav üldhariduskoolide esimene õppekava kinnitati 1994. aastal, kusjuures ette on nähtud ka pagulaste oma emakeele õpetamine, kuid see kõik on täiel määral võimalik ainult suuremates linnades. Eesmärgiks on seatud, et sisserändajate lapsed omandaksid koolis nii hea soome keele oskuse, et saaksid elus raskusteta hakkama. Puudustena ja takistustena mai-

nib Marjo Mela seda, et õpilased on enamasti päritolult ja keeletaseme poolest väga erinevad, õpetamine on liiga keelekeskne, kirjandusele ei pöörata peaaegu üldse tähelepanu, eriti aga seda, et nii kutseõpetuses kui ka täiskasvanute puhul on soome keele õpe kehvemal järjel kui üldhariduskoolides.

Jaan Õispuu artiklis „Eesti keele kui võõrkeele ja teise keele õpetamine Eesti keelepoliitika osana” (lk 37–53) on üldhariduskooli eesti keele võõrkeelena õpetamise ajalugu jaotatud alates Eesti Vabariigi algusest kuni tänapäevani kaheksaks perioodiks. Praegu on mitteeestlastest kooliõpilastel eesti keele õppimiseks neli võimalust: kakskeelne õpe vene koolis, süvaõpe vene koolis, keelekümbelus vene koolis ja eesti kool. Peale Hiiumaa, Saaremaa, Järvamaa, Raplamaa ja Põlvamaa, kus enam venekeelseid koole ei ole, käib mitteeestlastest õpilasi eestikeelses koolis üha rohkem ka mujal Eestis. Seetõttu teebki Jaan Õispuu etteheite Mitteeestlaste Integratsiooni Sihtasutusele, mis on seni finantseerinud ainult venekeelseid koole, arvestamata, et tõeline integratsioon toimub eestikeelsetes koolides, mida tuleks ka rahaliselt toetada. Ta lõpetab oma artikli tõdemusega, et eesti venekeelsetele elanikele on loodud kõik võimalused õppida eesti keelt, kui vaid neil endil motivatsiooni ja tahtmist jagub.

Maaja Glaseri „Võru keele õppimisest Orava põhikoolis” (lk 54–75) sisaldab vaheldumisi tema kui õpetaja arutlusi õpetamistingimustest, õppimist soodustavatest teguritest, vanavanemate ja Võru Instituudi toest ning õpilaste endi kirjatööde valimiku koos Seppo Suhoneni soomekeelse tõlkega.

Marjo Mela teise artikli „Läti eestlaste keelest ja selle õppimisest” (lk 126–137) põhitoon on üsna pessimistlik. Läti eestlastest, kes jagunevad üldjoontes kaheks: Riias on nad kirjakeelsemad, Põhja-Lätis lõunaestikeelsemad,

peab artikli autori andmeil ainult 50 % eesti keelt oma emakeeleks ja üksnes 5 % kasutab seda igapäevakeelena. Kirjutise põhiteema on Riia Eesti Kool, mis avati uuesti 1989. aastal. Võib nõustuda määratlusega, et see on kool, kus eesti keel on esimeseks võõrkeeleks, sest õppetöö ei toimu eesti keeles, vaid läti keeles ja suur osa õpilastest pärineb hoopiski läti- või venekeelsetest perekondadest, mis peale muu tõestab siiski, et seda hea tasemega kooli hinnatakse kõrgelt.

Kaks artiklit on kogumikus ka Seppo Suhonenilt, kelle „Liivi keele õpetamise ajaloost” (lk 101–125) keskendub 1920.–1930. aastatele, kuhu jääb ka liivi kirjakeele õitseaeg, kui ilmus umbkaudu 50 liivikeelset trükist. Peale liivi keele õpetaja Martin Lepste tegevuse on põhjalikumalt käsitletud ka tol ajal ajakirjas Livli toimunud arutelusid, mille põhiteemad olid liivikeelsete väljaannete ortograafia ja õigekeelsus laiemaltki, liivi seltside tegevus, emakeele säilitamine ja au sees pidamine jms. Tänapäeval on Lätis võimalik liivi keelt nii lastel kui ka täiskasvanutel õppida keelekursustel ja keelelaagrites.

Jaan Õispuu arutleb oma teises artiklis „Karjala keel teise keelena Karjala Vabariigi koolides: õpet mõjutavad positiivsed ja negatiivsed tegurid” (lk 76–93) selle üle, missugused võiksid olla kahe noore, alles 1990. aastate algul loodud aunuse ja põhjakarjala kirjakeele väljavaated. Soodustavate teguritena mainib ta, et karjala keel ja murded on hästi läbi uuritud, kaasa arvatud sotsiolingvistiliselt, on ette valmistatud uus teadlaste ja kooliõpetajate põlvkond ja korraldatud ka täienduskoolitust, on avaldatud põhikooli ja iseõppijate õpikuid, harjutusmaterjale ja sõnaraamatuid, tegeldakse aktiivselt keelehoolde ja terminoloogiaga, ilmub nii aunuse kui ka põhjakarjala ajakirjandusväljaandeid ja ilukirjandust, võrreldes Venemaa teiste soome-ugri rah-

vastega on karjalastel palju tihedamad suhted välismaaga, ennekõike Soomega, kus on samuti koostatud ja avaldatud õppekirjandust ja sõnaraamatuid, pärast vastava seaduse kehtestamist (2004) on olemas ka Karjala riiklike ja ühiskondlike organisatsioonide tugi. Takistavateks teguriteks on, et karjalased on olnud kogu aeg oma kodumaal vähemuses ja oma emakeele oskus on kogu aeg vähenenud (praegu on karjala keel esimeseks keeleks ainult pooltel karjalastest ja noortest mõistab seda hästi üksnes 8 %), karjala keel ei saanud riigikeele staatust, ametlik keel on Karjalas vene keel, aga selle kõrval võistleb karjala keelega ka soome keel, ka koolis on karjala keel ainult vabatahtlik aine (sedagi ainult 1–2 tundi nädalas), ja et karjalaste keelise identiteedi tase on madal, õpitakse sageli hoopis soome keelt ning ka loetakse pigem vene- või soomekeelseid, mitte aga karjalakeelseid ajalehti ja raamatuid.

Olga Žukova kirjeldab artiklis „Vepsa keele õpetamisest” (lk 94–100) vepsa kirjakeele alal viimastel aastatel tehtut. Kindlasti ei ole vepsa keele positsioon kindlam kui karjala keelel, pigem vastupidi, aga nähtavasti sellepärast, et Olga Žukova ise õpetab vepsa keelt ja on oma tööst haaratud, on tema suhtumine hoopis lootusrikkam kui siin raamatus mitme teise keele puhul väljastpoolt jälgijatel.

Kogumik on illustreeritud paljude fotodega, erinevalt teistest ei ole aga kaanepildi kohta kahjuks midagi täpsemat öeldud.

Kokkuvõtteks võib nentida, et tutvustatav raamat on väga info- ja faktirohke, eriti seetõttu, et peaaegu igale artiklile järgneb mahukas kirjandusnimestik, kust huviline saab soomeugri kirjakeelte alase kirjanduse kohta hea ülevaate.

VÄINO KLAUS